

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.4.42>

CHARAKTERYSTYKA KRYMINOLOGICZNA MŁODZIEŃCZEGO PRZESTĘPCA Z PRZEMOCĄ

Natalia Biniuk

student Uniwersytetu Nowoczesnej Wiedzy (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0001-6588-7325

nataliabyiniuk@ukr.net

Adnotacja. W artykule autorka zbadała i scharakteryzowała tożsamość młodocianego brutalnego przestępcy według różnych kryteriów. Wskazuje się, że niedogodność moralna społeczeństwa wzrasta w zależności od liczby i stopnia zagrożenia przestępstwami popełnianymi przez nieletnich przestępców, którzy stanowią jednak tylko część ogólnej liczby przestępców. Główną cechą osobowości młodocianych przestępców jest ich niedojrzałość społeczna i psychiczna, ogólny brak gotowości do życia, a także brak ideałów i celów, które mogą sobie wyznaczać. Stwierdzono, że dzięki konstruktywnemu modelowi „kryminologicznych cech osobowości przestępcy” możliwe jest szczegółowe i systematyczne badanie społecznych i psychologicznych cech osoby, która popełniła przestępstwo, w tym orientacji do przemocy, analiza motywacji zachowań przestępczych, identyfikować powiązania między cechami moralnymi i psychologicznymi a charakterem nielegalnej działalności itp. Biorąc pod uwagę różnorodność istniejących w kryminologii podejść do struktury osobowości przestępcy, proponuje się badanie takiej osobowości za pomocą następującego schematu znaczących bloków cech kryminologicznych przestępcy: a) socjo- cechy demograficzne; b) aspekty prawnokarne; c) cechy moralne i psychologiczne oraz d) cechy psychiczne.

Słowa kluczowe: nieletni, przestępczość z użyciem przemocy, przestępczość nieletnich.

CRIMINOLOGY CHARACTERISTICS OF A JUVENILE VIOLENT CRIMINAL

Natalia Biniuk

recipient of the University of Modern Knowledge (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0001-6588-7325

nataliabyiniuk@ukr.net

Abstract. In the article, the author investigated and characterized the identity of a juvenile violent criminal according to various criteria. It is indicated that the moral disadvantage of society increases depending on the number and degree of danger of criminal offenses committed by juvenile criminals, who, however, constitute only a part of the total number of criminals. The main feature of the personality of juvenile criminals is their social and psychological immaturity, general lack of readiness for life, as well as lack of ideals and goals that they can set for themselves. It was concluded that thanks to the constructive model "criminological characteristics of the personality of a criminal" it is possible to study in detail and systematically the social and psychological characteristics of a person who has committed a criminal offense, including violent orientation, analyze the motivation of criminal behavior, and identify connections between moral and psychological characteristics and the nature of illegal activities, etc. Taking into account the variety of existing approaches in criminology to the structure of the personality of the criminal, it is proposed to study such a personality with the help of the following scheme of meaningful blocks of the criminological characteristics of the offender: a) socio-demographic characteristics; b) criminal law aspects; c) moral and psychological traits and d) mental characteristics.

Key words: juvenile, violent crime, identity of a juvenile criminal.

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕПОВНОЛІТНЬОГО НАСИЛЬНИЦЬКОГО ЗЛОЧИНЦЯ

Наталія Бинюк

здобувач Університету сучасних знань (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0001-6588-7325

nataliabyiniuk@ukr.net

Анотація. У статті автором досліджено та охарактеризовано за різними критеріями особу неповнолітнього насильницького злочинця. Вказано, що моральне неблагополуччя суспільства підсилюється залежно від кількості та ступеня небезпеки кримінальних правопорушень, які вчиняють неповнолітні злочинці, які, втім, становлять лише частину загального числа злочинців. Головною особливістю особистості неповнолітніх злочинців є їх соціальна та психологічна незрілість, загальна недостатня готовність до життя, а також несформованість ідеалів та цілей, які вони можуть поставити для себе. Зроблено висновок, що завдяки конструктивній моделі «кримінологічна характеристика особистості злочинця» можна детально та системно дослідити соціальні та психологічні особливості особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, включаючи насильницьку

спрямованість, аналізувати мотивацію злочинної поведінки, виявляти зв'язки між морально-психологічними характеристиками та характером протиправної діяльності тощо. Враховуючи різноманіття існуючих підходів у кримінології до структури особистості злочинця, пропонується вивчати таку особистість за допомогою такої схеми змістовних блоків кримінологічної характеристики правопорушника: а) соціально-демографічні характеристики; б) кримінально-правові аспекти; в) морально-психологічні риси та г) психічні особливості.

Ключові слова: неповнолітній, насильницька злочинність, особа неповнолітнього злочин.

Актуальність теми. Моральне неблагополуччя суспільства підсилюється залежно від кількості та ступеня небезпеки кримінальних правопорушень, які вчиняють неповнолітні злочинці, які, втім, становлять лише частину загального числа злочинців. Головною особливістю особистості неповнолітніх злочинців є їх соціальна та психологічна незрілість, загальна недостатня готовність до життя, а також несформованість ідеалів та цілей, які вони можуть поставити для себе. Вони ще не мають повного розуміння свого місця у світі та недостатньо оволоділи самоконтролем. Тому, особливо за умови отримання пропозиції від групи, яку вони поважають, або від шановної особи, вони можуть погодитися вчинити кримінальне правопорушення.

Виклад основного матеріалу. Група має великий вплив на життя неповнолітнього. Якщо він відчуває відторгнення від сім'ї, не має емоційного зв'язку з батьками і має незадовільні шкільні успіхи, неформальна група однолітків стає єдиним унікальним середовищем для нього. Саме тут його розуміють, приймають і іноді навіть цінують. Ця група може стати для нього подібною до сім'ї або замінити її. Якщо група займається суспільно небезпечними діями, неповнолітній частіше приймає участь у таких діях, ніж відстає від своїх товаришів, щоб не втратити місце у групі, яку він цінує. Ще одна причина участі у груповому кримінальному правопорушенні полягає в тому, що неповнолітній, не маючи достатнього досвіду, в тому числі злочинного, і необхідних навичок і вмій, не може вчинити кримінальне правопорушення самостійно і змушений втягувати інших. Загалом, особистість неповнолітнього злочинця, який вчинив кримінальне правопорушення самостійно, зазвичай є більшою загрозою, ніж той, хто вчинив кримінальне правопорушення у складі групи. Отже, важко встановити різницю між суспільною небезпекою, що випливає з особистості, та суспільною небезпекою самої дії. Кримінальне правопорушення, вчинене у групі, може бути важчим, ніж кримінальне правопорушення, вчинене самостійно, але ступінь суспільної небезпеки окремої особистості учасника групи може бути меншим, ніж ступінь суспільної небезпеки того, хто вчиняє протиправне діяння самостійно.

Окрему і небезпечну групу неповнолітніх злочинців становлять ті, які вчиняють насильницькі кримінальні правопорушення. Тому дослідимо кримінологічний портрет саме такого неповнолітнього злочинця.

Почнемо характеристику із ознаки, що належить до соціально-демографічної групи, а саме статі. Поміж підлітків, які вчиняють насильницькі кримінальні правопорушення, переважають особи чоловічої статі, що відповідає відповідній тенденції в «дорослій» злочинності цього типу. Згідно з проведеними науковими дослідженнями, більше 90% таких кримінальних правопорушень припадає на хлопців, тоді як дівчата складають менше 10%. На етапі формування мотивації жіноча роль має значний вплив, а також на етапах прийняття рішення, його планування та посткримінальної поведінки (Преступность во Франции с 1840 по 1886 г.г. (исследование ее причин и развития), 1924, 156). Вивчення гендерного аспекту показало, що часто провідну роль у прийнятті рішення про вчинення кримінального правопорушення серед неповнолітніх чоловічої статі відіграють спільники-хлопці. Проте це не означає, що жінка виконує роль співучасника, який спонукає до злочинної діяльності. У цьому випадку мова йде про участь жінки у формуванні мотиваційного задуму, що визначає подальшу поведінку чоловіка загалом, включаючи його девіантну та протиправну лінію. Крім того, іноді злочинці дарували своїм подругам отримане майно в результаті кримінального правопорушення, таке як мобільні телефони, ювелірні прикраси, годинники, плеєри, фотоапарати, жіночі сумочки та інше. У зв'язку з цим можна погодитися з висловлюванням П. Лафарга, що якщо «жінка вчиняє менше злочинів і провин, то це слід приписати не її вищому моральному рівню, але її становищу: її сили слабші і сфера її дії обмежена» (Голіна, Ємельянов, 2006: 126).

Зі зростанням віку відбуваються певні біологічні, психологічні та психічні зміни, які впливають на структуру особистості (Корнієнко, Романюк, Мельник, 2001: 100). У кримінологічній літературі зазначається, що при порівнянні кількісних показників злочинності серед неповнолітніх і дорослих слід враховувати, що злочинність неповнолітніх охоплює лише чотирирічний період людського життя, тоді як доросла злочинність охоплює десятиліття, починаючи з 18 років. У цих чотирьох роках підліткова злочинність становить до 8% від загальної злочинності в країні, припускаючи, що за вчинення будь-якого кримінального правопорушення у підлітковому віці передбачена кримінальна відповідальність. Таким чином, підліткова частина населення проявляє значну криміногенну активність. Серед неповнолітніх у віковому діапазоні «кримінальної відповідальності» (14–17 років), якщо розділити його на чотири умовні сегменти, кожен з яких відповідає одному календарному року, можна виділити найбільш криміногенно небезпечну частину, виходячи зі ступеня кримінальної вразливості. Оскільки ми говоримо про насильницьку злочинність, що може бути одним з найбільш суспільно небезпечних видів кримінальних правопорушень у загальній злочинності, можемо вважати цей сегмент злочинності неповнолітніх найбільш криміногенно небезпечним. Проте злочинність неповнолітніх також впливає на вчинення суспільно небезпечних дій молодшими підлітками (10–13 років), а також на злочинність молодих дорослих (18–21 та 22–25 років). Згідно досліджень науковців, до досягнення неповнолітнім віку кримінальної відповідальності відбувається значна кількість суспільно небезпечних дій, схожих

за об'єктивними ознаками на кримінальні правопорушення, але юридично не вважаються такими (Іванов, Джу́жа, 2006). Тому можна стверджувати, як деякі автори зазначають, що «дитяча злочинність формує злочинність неповнолітніх, а остання - рецидивну злочинність» (Голіна, Смельянов, 2006: 100).

Наступна ознака – освіта неповнолітнього. Як відомо, освіта високого рівня має проти кримінальний вплив. Існує пряма залежність між рівнем освіти людини і ймовірністю вчинення нею кримінальних правопорушень (Голіна, Смельянов, 2006: 100). Дослідження насильницької злочинності проведені в попередні періоди свідчили про те, що освітній рівень таких підлітків відстає від їхніх вікових характеристик (Голіна, Смельянов, 2006: 100). Більшість неповнолітніх злочинців мають низький рівень культури та освіти, що значно відрізняє їх від однолітків. Багато з них мають проблеми зі шкільним навчанням, відсутній інтерес до навчання, а деякі навіть припинили шкільну освіту ((Іванов, Джу́жа, 2006). Так, дослідження показують, що близько 18% неповнолітніх злочинців, що вчиняли кримінальні правопорушення насильницького характеру мали початкову освіту, близько 40% - базову середню освіту, майже 34% - повну середню освіту, 19% - середню спеціальну освіту (включаючи незакінчену), 1,5% - незакінчену вищу освіту, менше 1% - не мали навиків письма. Багато неповнолітніх прогулювали школу і проявляли відсутність інтересу до навчання. Взагалі, освіта не займає провідного місця в їхній системі цінностей. Це також підтверджується характеристиками засуджених та інформацією з кримінальних проваджень. Багато з цих неповнолітніх ставали аутсайдерами у школі та інших навчальних закладах через конфлікти з вчителями та однокласниками, про що свідчать характеристики та інші матеріали кримінальних проваджень.

Щодо сім'ї, в якій проживав неповнолітній насильницький злочинець та місця його проживання, зазначимо наступне. Традиційно, девіацію у поведінці неповнолітнього часто пов'язують з проблемами у сім'ї. У сучасних умовах життя все частіше сімейне неблагополуччя виявляється через недостатній догляд за дітьми, їх безпритульність та бездоглядність, що стає основним показником соціальних проблем, як для самого підлітка, так і для його оточення, в якому він виріс і був вихований. Спеціалісти зазначають, що соціально-правові фактори, такі як неповна сім'я, відсутність сталого житла, асоціальний спосіб життя одного або обох батьків, можуть стати причиною відчуження дітей від сім'ї та сприяти виникненню девіаційної поведінки (Абакумова, Денисов, Денисова, Кулик, Рябчинська, 2012: 643).

Практично кожен десятий підліток, який вчинив насильницьке кримінальне правопорушення, був бездомним або принаймні безпритульним. Однак, варто зазначити, що цей вид злочинності серед неповнолітніх не є типовим для гастроального способу життя. Всі кримінальні правопорушення, як правило, вчиняються в районах, де винні проживали або в тих населених пунктах, де неповнолітній перебував до свого засудження.

Майже кожна друга сім'я може бути охарактеризована як неблагополучна щодо нормальної соціалізації неповнолітнього злочинця. Такі сім'ї часто характеризуються неповнотою, складними взаєминами (конфлікти, емоційна відчуженість, жорстокість, невиконання основних обов'язків утримання та виховання дітей), багатодітністю, фізичним та психічним насильством над дітьми, антигромадськими, аморальними та навіть злочинними звичками та традиціями.

Також важливим є той факт, що аналіз розподілу злочинців за місцем проживання має вагоме значення для визначення умов, в яких формувалася особистість злочинця. Отримані дані про розподіл насильницьких злочинів відповідають загальному розподілу злочинців за місцем проживання.

Щодо трудової діяльності, то результати вивчення матеріалів кримінальних проваджень та вироків судів, а також анкетування неповнолітніх злочинців, що висвітлювалися у наукових дослідженнях підтвердили, що жоден з підлітків, які були досліджені, не мав роботи або не займався суспільно корисною працею. Всі вони фактично залежали від фінансової підтримки родичів, осіб, що їх опікуються, або інших соціальних установ.

Стан здоров'я. Незважаючи на складні умови виховання підлітків-правопорушників, лише у кожного десятого з них було виявлено соматичні або психічні захворювання, що призводили до інвалідності. Цей результат свідчить про те, що дорослі, які мали обов'язок турбуватися про здоров'я підлітків, не достатньо приділяли йому уваги. Крім того, такий результат не узгоджується з показниками вживання алкоголю неповнолітніми злочинцями.

Серед неповнолітніх, які привертати постійну увагу правоохоронних органів, було мало тих, хто виявляв зацікавленість у мистецтві, спорті, техніці та інших сферах. Вони мали обмежене розуміння суспільних та політичних процесів, які відбувалися в суспільстві, і не мали чіткого уявлення про своє місце в ньому. Їх політична незрячість була настільки глибокою, що вони могли стати жертвами будь-якого маніпулятора політичних поглядів, якщо вирішили йти за ним. Однак, за таке підкорення, вони могли очікувати попередньо встановлену винагороду.

Підлітковому віку загалом притаманний пошук пригод, яскравих вражень і незвичайних ситуацій, в яких молоді люди можуть проявити свою вправність, мужність та фізичну силу. Ті, хто знаходиться в благополучних умовах, зазвичай задовольняють цю потребу через спорт, а ті, хто виховується в неблагополучних середовищах, знаходять виходи в кримінальних правопорушеннях. Тому неповнолітні часто приймають участь у крадіжках та нападах. Якщо ж їх виховують в атмосфері ворожості та ненависті до представників інших релігій або націй, вони можуть вчиняти терористичні злочини за гроші або навіть без оплати, знаходячи задоволення у спостереженні за наслідками своїх дій - пожежами, вибухами, зруйнованими будівлями, вбитими та пораненими.

Неповнолітні дуже хочуть наслідувати дорослих, особливо тих, кого вони поважають і цінують. Вони мріють про свободу, яка приходить з віком, але багато хто не хоче чекати на повне дорослішання і хоче отримати

свободу негайно, коли вони мають цікаві плани. Тому вони починають вживати алкоголь та курити, вступають у сексуальні стосунки та навіть втікають з дому, щоб бути схожими на дорослих. Злочинні дії також стають для них засобом досягнення цієї мети, а ті, хто побував у в'язниці, мають великий авторитет у підлітковому середовищі. Наслідуючи їх, інші хлопці та дівчата також займаються злочинною діяльністю або лише допомагають їм, створюючи навкруги них атмосферу престижу і високих стандартів життя.

Неповнолітні, як соціальна група, особливо вразливі до негативних наслідків економічних, соціальних та духовних потрясінь, і тому часто реагують на них насильством. Багато науковців відзначають соціальне відчуження підлітків і їхню спробу уникнути проблем шляхом вживання алкоголю та наркотиків, відсутність перспектив і почуття марнотратства існування, незадовільність в сім'ї і соціальне сирітство, а також неможливість реалізуватися у суспільно-корисній діяльності. Все це сприяє криміналізації підліткового середовища, особливо у незахищених та неблагополучних верствах суспільства. Проте навіть діти заможних сімей не є захищеними від вчинення кримінальних правопорушень.

Прийнято вважати, що в злочинній поведінці неповнолітніх часто переважають корисливі мотиви. Проте різні вчені розуміють користь по-різному, іноді обмежуючи її лише матеріальною вигодою. Але користь може мати різний характер, а не обмежуватися лише матеріальними аспектами. Це може бути зміна статусу, самоствердження, покращення ставлення до себе або досягнення інших цілей. Незважаючи на те, що матеріальна користь є найбільш поширеним мотивом серед підлітків, які вчиняють кримінальні правопорушення, варто відзначити інші мотиви, такі як заздрість, потреба у самостверженні, прагнення довести собі, подолання внутрішніх переживань про власну некомпетентність або неповноцінність, бажання отримати авторитет та повагу в групі, а також задоволення елементарних фізіологічних потреб, зокрема сексуальних. Як і у випадку з іншими людьми, злочинна поведінка підлітків має багато мотивів, які можуть взаємодіяти і поєднуватися, наприклад, самоствердження і матеріальна користь.

Слід зазначити, що неповнолітні часто не розуміють, як їхні дії можуть завдати страждання іншим, через їх молодий вік та відсутність особистого досвіду страждань. Їм може бути цікаво, що таке страждання, про яке вони чули про, але ніколи не переживали особисто. Це може привести до ситуацій, коли вони експериментують із насильством, включаючи вбивство та жорстокість, спостерігаючи, як зникає життя. Деякі підлітки також можуть реагувати жорстокістю на жорстокість, з якою вони зіштовхувалися у своєму короткому житті, особливо як діти, коли вони не мали засобів захистити себе. Рани від такої жорстокої поведінки можуть не заживати протягом довгих років і залишатися в підсвідомості, чекаючи моменту, коли вони знову проявляться. Для деяких підлітків жорстокість і насильство стають нормою поведінки, яку вони бачили навколо себе в сім'ї та своєму оточенні.

Крім того, конфлікти і навіть бійки часто виникають між підлітками та батьками, які страждають від алкоголізму, що може закінчуватися навіть вбивствами. Неповнолітні злочинці не завжди відчувають вину, а це є важливим елементом моральності. Однак часто ця очевидна істина не знаходить відображення в сімейному середовищі, реакції правоохоронних органів або засобів масової інформації. Звернення уваги на підлітків-злочинців в медіа часто відбувається без будь-якого осуду їхніх дій. Жертви просто проігноровані і не беруться до уваги. Такі репортажі можуть сприяти відчуттю незаслуженої жалюгідності у злочинців. Тому не дивно, що підліток, який вбив свою матір з метою пограбування і знаходиться в установі, може заявити, що його покарання нічого не виправить, оскільки це не оживить його матір. Співчуття до злочинця, особливо до неповнолітнього, важливе, але воно не повинно виключати відчуття провини. Воно має вести до покаяння. Можливо, цей підліток-вбивця відповідає на насильство, якому сам був підданий у дитинстві з боку матері. Але це лише гіпотеза про можливі причини таких жаклих дій.

Таким чином, завдяки конструктивній моделі «кримінологічна характеристика особистості злочинця» можна детально та системно дослідити соціальні та психологічні особливості особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, включаючи насильницьку спрямованість, аналізувати мотивацію злочинної поведінки, виявляти зв'язки між морально-психологічними характеристиками та характером протиправної діяльності тощо. Враховуючи різноманіття існуючих підходів у кримінології до структури особистості злочинця, пропонується вивчати таку особистість за допомогою такої схеми змістовних блоків кримінологічної характеристики правопорушника: а) соціально-демографічні характеристики; б) кримінально-правові аспекти; в) морально-психологічні риси та г) психічні особливості.

Список використаних джерел:

1. Абакумова Ю.В., Денисов С.Ф., Денисова Т.А., Кулик С.Г., Рябчинська О.П. Кримінологія. Особлива частина : навч. посіб. Запоріжжя : КПУ, 2012. 692 с.
2. Іванов Ю.Ф., Джужа О.М. Кримінологія : навч. посіб. К. Вид. Паливода А.В., 2006. 212 с.
3. Корнієнко М. В., Романюк Б. В., Мельник І. М. та ін. Курс кримінології : особлива частина. К. Юрінком Інтер, 2001. 410 с.
4. Кримінологічні проблеми попередження злочинності неповнолітніх у великому місті: досвід конкретно-соціологічного дослідження : монографія / за заг. ред. В.В. Голіни та В.П. Ємельянова. Х. Право, 2006. 280 с.
5. Преступность во Франции с 1840 по 1886 г.г. (исследование ее причин и развития). Проблема преступности. Сб. 2. Киев : Госиздат Украины, 1924. 156 с.

References:

1. Abakumova, Yu.V., Denysov, S.F., Denysova, T.A., Kulyk, S.H., Riabchynska, O.P. (2012). Kryminolohiia. Osoblyva chastyna [Criminology. Special part]: navch. posib. Zaporizhzhia : KPU, 692 p. [in Ukrainian].

2. Ivanov, Yu.F., Dzhuzha, O.M. Kryminolohiia [Criminology]: navch. posib. K. Vyd. PALYVODA A.V., 2006. 212 p. [in Ukrainian].
3. Korniienko M. V., Romaniuk B. V., Melnyk I. M. ta in. Kurs kryminolohii [Criminology course]: osoblyva chastyna. K. Yurinkom Inter, 2001. 410 p. [in Ukrainian].
4. Holinya, V.V., Yemelianov, V.P. (2006). Kryminolohichni problemy poperedzhennia zlochynnosti nepovnitnikh u velykomu misti: dosvid konkretno-sotsiologichnoho doslidzhennia [Criminological problems of juvenile delinquency prevention in a big city: the experience of concrete sociological research]: monohrafiia. Kh. Pravo, 2006. 280 p. [in Ukrainian].
5. Prestupnost vo Francii s 1840 po 1886 g.g. (issledovanie ee prichin i razvitiya) [Crime in France from 1840 to 1886 (study of its causes and development)]. Problema prestupnosti. Sb. 2. Kiev : Gosizdat Ukrainy, 1924. 156 p. [in Russian].